

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ КООПЕРАЦІЇ В АГРОБІЗНЕСІ

А. Г. Самойленко, к. е. н.,

Державний вищий навчальний заклад «Київський національний
економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Визначено можливості розвитку сільських територій на основі поширення кооперативного руху. Вказано на необхідність становлення кооперативів з орієнтацією на сучасні напрямки їх діяльності, роль і місце в агробізнесі України. Зроблено припущення, що кооперація спроможна об'єднати сільське населення навколо вирішення спільних проблем та позитивно вплинути на добробут сільських громад.

Постановка проблеми. Стан сільських територій України за останні десятиліття суттєво погіршився за рядом індикаторів. Зменшилась фактична чисельність населення, зросла частка людей пенсійного віку, знизилась до мінімуму кількість робочих місць з відповідним рівнем зайнятості на селі, погіршилась інфраструктура сільських територій та загальна якість життя населення. Можливо, такі тенденції є природним процесом, що спостерігається під впливом механізації та автоматизації у національному господарстві, в тому числі в агробізнесі, але цей сценарій вкрай негативний. Його прояви вже у найближчі десятиліття можуть призвести до суттєвого зниження чисельності українського населення, унеможливлення забезпечення продовольчої безпеки країни, стримування розвитку диверсифікованого сільського господарства, поглиблення сировинного характеру

агросектору України без перетворення його у галузь з виробництва продукції з високою доданою вартістю.

Міжнародний досвід вказує на те, що кооперація в сільському господарстві є однією з ефективних форм організації агробізнесу та зайнятості сільських мешканців. Значним чином ефективність кооперативів в світі залежить від державної підтримки, але український досвід вказує на те, що можливо забезпечувати прибуткову діяльність без сторонньої допомоги. Зрозуміло, що результативність в агробізнесі можна суттєво підвищити на основі здешевлення кредитів від приватних фінансово-кредитних установ та виваженої політики фінансової допомоги держави, але для цього потрібно підвищити роль, авторитет і довіру до кооперації серед сільських жителів. Існуюча модель розвитку сільського господарства України хоч і демонструє певні економічні результати, але характеризується рядом технологічних, фінансових, екологічних, соціальних, політичних, демографічних та інших проблем. Внаслідок такої ситуації, протягом останніх 10-15 років у практичній площині виникла необхідність посилення ролі кооперації в агробізнесі України, тому обрана для дослідження тематика є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблематики кооперації в сільському господарстві України, в тому числі у контексті забезпечення сталого розвитку сільських територій, останніми роками викладається в публікаціях таких авторів, як: Газуда Л.М., Гончарук І.В., Збарський В.К., Лендел М.А., Міракін В.В., Приліпко С.М., Райтер Н.І., Талавиря М. П., та інших. У своїх дослідженнях автори вказують на необхідність та важливість розвитку кооперативів в агробізнесі, що дозволить посилити їх роль в забезпеченні розвитку сільських територій.

Мета дослідження – виявити можливості розвитку сільських територій на основі поширення ролі кооперації в агробізнесі.

Виклад основного матеріалу. Як показує існуюча статистика, сільські території перебувають у стані занепаду і потребують значних фінансових ресурсів для відновлення, що не можливо реалізувати виключно за рахунок державних коштів. За сучасного стану розвитку економіки та демографічної ситуації в країні не йде мова про кількісне відновлення сільських територій, оскільки в Україні скоротилась чисельність населення, яку складно відновити, тому у першу чергу потрібно звертати більше уваги на якісну зміну більш потужних сільських територій. Досить влучно у цьому напрямку зазначає Приліпко С. М. стосовно того, що адаптація невеликих учасників агробізнесу до умов ринкового середовища повинна відбуватись через

вирішення проблем соціальної сфери села. В цьому контексті розвиток кооперації в умовах існуючих тенденцій зміни суспільного устрою у сільській місцевості має забезпечити поштовх до розвитку сільських територій [4, с. 97].

Як зазначає Райтер Н. І. кооперація в сучасних соціально-економічних умовах є важливим чинником аграрного виробництва. При умові забезпечення ефективного розвитку кооперації буде формуватись сприятливе ринкове середовище в аграрній сфері, виробники сільськогосподарської продукції підвищуватимуть ефективність за рахунок реалізації готової продукції, а не сировини, покращення матеріально-технічного забезпечення, налагодження маркетингової роботи, підвищення контролю за якістю продукції, впровадження інновацій, тощо [5, с. 220]. Тобто, що при умові забезпечення розвитку кооперації спостерігатиметься додаткове залучення коштів для населення сільських територій. У перспективі буде можливим залучення капіталу із середнього бізнесу, який на базі кооперативів буде відкривати переробні потужності на селі. Це дасть змогу знижувати собівартість продукції за рахунок більш дешевої сировинної бази, недорогої землі для зведення виробничої інфраструктури, вдалого розташування від основних транспортних магістралей та потенційно привабливих місць збуту виробленої продукції. Крім того, якщо у селі проживатиме більше заможних людей, вони будуть спроможні подбати про свій матеріальний стан, стан членів родин, що сприятиме зниженню кількості соціально незахищених осіб та подолання бідності.

Кооперативи є важливими елементом АПК України, створюються у більшості випадків на сільських територіях, чим сприяють підтримці їх функціональності. До ключових напрямків діяльності кооперативів виділяють обробіток сільськогосподарських угідь, виробництво і реалізацію продукції, штучне осіменіння тварин, надання інформаційно-консультаційних послуг, матеріально-технічне постачання, тощо [2, с. 175]. У такому контексті роль кооперації у розвитку сільських територій буде зростати за умови нарощення тенденцій до збільшення кількості кооперативів, їх розмірів та результативності діяльності.

Лендел М. А., Збарський В. К., Талавиця М. П. та Газуда Л. М. відзначають, що в Україні переваги кооперації в агробізнесі мають посилитись задля збереження виробничої й соціальної інфраструктури сільських територій, збереження в агробізнесі висококваліфікованих кадрів, ресурсної та матеріально-технічної підтримки українських товаровиробників, а також соціального захисту населення. Для цього потрібно докорінно перебудувати ставлення сільських жителів до

кооперативного руху та їх участі в ньому [6, с. 5]. Не зважаючи на необхідність розвитку сільських територій, певна частина їх мешканців не усвідомлює важливості цього процесу. Брак необхідних знань та досвіду, хибне враження про важливість кооперативного руху, небажання брати відповідальність та діяти в команді, а також інші чинники, стримують розвиток в першу чергу дрібних кооперативів, заснованих на власності селянських фермерських господарств. Останніми роками назріла необхідність поширення належним чином організованого виробництва сільськогосподарської продукції задля забезпечення її якості для подальшої переробки. Також виробництво продукції на базі кооперативу дає всі підстави вигідніше реалізувати її на ринках, доробляти та продавати не як сировину, а як готовий продукт, придатний до вживання кінцевим споживачем. Зрозуміло, що розміри таких кооперативів будуть значно меншими, порівняно із традиційними сільськогосподарськими підприємствами. Зважаючи на це, на їх базі не доцільно розвивати виробництво традиційних сільськогосподарських культур, оскільки забезпечити високу ефективність буде досить складно. Перспективними видами діяльності для них може бути виробництво органічної продукції рослинництва і тваринництва, овочів, фруктів, ягід, грибів, риби, меду, горіхів, зелені та інших, нехарактерних для великотоварного агробізнесу, видів продукції. При чому, на виробничих потужностях кооперативів можна налагоджувати переробку таких сільськогосподарських культур і тим самим забезпечувати отримання вищої доданої вартості від підприємницької ініціативи. Наявність зазначених тенденцій на сільських територіях позитивно впливатиме на їх розвиток.

Очевидно, що проблематика розвитку кооперації в агробізнесі є комплексною і складною. Важливо визначитись із розмірами кооперативів, ефективний розвиток яких найбільш реалістичний в Україні. Сільськогосподарська кооперація на базі великих кооперативів не набула значного поширення, оскільки з більш, ніж 50 тис. сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм лише близько 2 тис. було сформовано за рахунок сільськогосподарських виробничих і обслуговуючих кооперативів [3]. При чому, з 2006 року їх кількість постійно скорочувалась, тому очевидно, що ця форма діяльності в агробізнесі є непривабливою. Причини такої ситуації різні, але досить суттєвою із них можна вважати відсутність належної підтримки кооперативного руху серед існуючих та потенційних членів кооперативів. Для цього, серед них потрібна відповідна роз'яснювальна робота і всебічна допомога на всіх рівнях державної влади, асоціацій, громадських організацій, міжнародних

організацій та інших зацікавлених сторін. Якщо великі об'єднання учасників на кооперативних засадах не набули значного розвитку, то за таких умов потрібно робити акценти саме на малі кооперативи, засновані на власності сільських жителів. Досить висока ймовірність того, що вони будуть більш ефективними при умові присутності держаної підтримки та проведення роз'яснювальної і консультаційної роботи серед потенційних учасників. Важливо розвивати дрібні кооперативи серед сільського населення, яке потребує відповідної допомоги, в тому числі від держави. Це дасть змогу покращити інформаційне забезпечення, якість продукції, можливості зберігання та збуту продукції. Можливе вирішення проблеми нераціонального використання земельних ділянок, які знаходяться у власності окремих мешканців сільських територій та їх правонаступників.

Погоджуючись із думкою Гончарука І.В. варто відзначити, що засновані на умовах кооперації формування забезпечуватимуть консолідацію процесів обробітку чи здачі в оренду сільськогосподарських угідь; покращення реалізації продукції за рахунок централізації збутових операцій, створення передумов для росту доданої вартості продукції на основі організації її первинної переробки та зберігання; підвищення безпеки та якості сільськогосподарської продукції [1, с. 59]. З поміж іншого, кооперація сприятиме об'єднанню сільського населення навколо спільних ідей та відстоювання інтересів сільських територій, що дозволить вирішувати соціально-економічні проблеми.

Висновки. Отже, кооперація може стати важливим фактором відновлення сільських територій України за рахунок розвитку агробізнесу на базі дрібних і середніх суб'єктів господарювання. Проживання третини населення на сільських територіях вказує на необхідність поширення диверсифікованого агробізнесу на засадах кооперації.

Список використаних джерел

1. Гончарук І. В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій Вінницької області / І. В. Гончарук // Економіка. фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики. - 2017. - № 8. - С. 56-67.
2. Міракін В.В. Сучасні тенденції розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні / В.В. Міракін // Економіка та суспільство. - 2018. - Вип. 16.- С. 173-181.
3. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Приліпко С.М. Роль обслуговуючої кооперації у розвитку сільських територій України / С.М. Приліпко // Інвестиції: практика та досвід». – № 5. – 2018. – С. 94 – 99.
5. Райтер Н. І. Сучасні погляди на визначення суті кооперації та її значення в системі аграрного виробництва / Н. І. Райтер // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. - 2017. - Вип. 182. - С. 220-229.
6. Розвиток кооперативних відносин в аграрному секторі України. Монографія/М. А. Лендел, В. К. Збарський, М. П. Талавиря, Л. М. Газуда. – К. : Вид-во НУБіП України, 2016. – 307 с.